N. IORGA

OASPEȚI RUȘI IN MOLDOVA și OASPEȚI MOLDOVENI IN MOSCOVIA

— CÎTEVA NOTE —

(Din „Neamul Romănesc", anul XIII, No. 67.)

IAȘI

1918

N. IORGA

OASPEȚI RUȘI IN MOLDOVA
și OASPEȚI MOLDOVENI IN MOSCOVIA

— CÎTEVA NOTE —

(Din „Neamul Românesc“, anul XIII, No. 67.)

IAȘI

1918

Moldova a fost odată adăpostul multor oameni din Rusia, pe cari nu i-au dat niciodată duşmanilor lor.

Au uitat o şi alţii, şi am uitat-o şi noi.

Răsfoind prin mai vechi expuneri ale istoriei ruseşti, găsesc două casuri care nu sînt cunoscute şi care poate au interes.

La 1386 Vasile, fiul, născut la 1-iu Ianuar 1372, al Marelui-Cneaz de Moscova, supus al Tatarilor, Dimitrie Donscoi, — acela chiar care a cîştigat mult lăudata bătălie de la Culicovo, la 1380, contra Hanului Mamai, — se afla ca ostatec la Hordă. Profitînd de lupte interne ale Tatarilor, el scăpă de acolo şi se adăposti, dincolo de pustiuri, „în Moldova, unde stătu o bucată de vreme lîngă principele sau Voevodul Petru, fără a se face cunoscut cine este". De la Curtea din Suceava se duse viitorul stăpîn al Moscovei la „Nemţi" şi de aici îl luă la sine Vitold, cneazul litvan, care l recunoscuse, şi-l alese ca soţ al fiicei sale, — Anastasia, după Dlugosz.

In Ianuar 1387 el, Vasile, era lîngă părintele său[1]. *La 15 August 1389 îl lua moştenirea*[2].

1 Wagner, în *Allgemeine Geschichte* (Brünn 1789), LXXI, pp. 303-5. 2 Filipovschi (titlul mai departe), II, p. 105.

Al doilea fugar e Mihail, fiul lui Sigismund, cneazul litvan omorît de boierii lui. Moştenitorul fusese despoiat de posesiunile părinteşti de către regele Poloniei, Casimir, care, înnainte de a lua Coroana, fusese însuşi administrator cu titlu princiar al acestei Lituanii care era pe atunci vecina Moldovei urmaşilor lui Alexandru-cel-Bun.

Fu silit astfel să fugă în ţara Mazurilor, în Samogiţia Ordinului Teutonic, unde l căutară prin păduri pentru a-l prinde şi a l ucide. Rănit, se ascunde în bălţile acestei ţeri sălbatece, şi aici îl găsesc cînii trimeşi pe urma lui. Cavalerii îl lecuiesc şi-l lasă a trece iarăşi, ba chiar cu un ajutor bănesc, în Mazovia. De aici merge în Silesia, unde află o nouă duşmănie, a sub-camerariului de Cracovia. Gonit şi de aici, el se adăposti în Moldova.

Domnul acestei ţeri era atunci Petru Vodă, care-şi zicea fiul lui Alexandru-cel Bun. El îl primi bucuros, cum ce'lalt Petru primise pe moştenitorul Moscovei, Vasile. Cînd regele Poloniei îl reclamă, odată cu cererea omagiului pentru Moldova în 1448, Petru, care nu voià nici el să vie la Cameniţa, temîndu-se să nu fie închis, răspunse prin boierii Mihail şi Neagoe că „pe ducele Mihail nu

poate de loc nici nu vrea să-l înfăţişeze regelui Casimir, căci ar cădea în mare necinste dacă ar da regelui pe un prinţ nevinovat şi cerînd mila şi dreptatea regelui, care a venit la el cu încredere, ca la un prieten", de şi e gata să nu-l mai ţie pentru a evita supărarea; el stăruia deci să-i facă pace cu acesta, neputîndu-l apăra contra unui aşa de puternic vecin. Şi nobili poloni interveniră pentru dînsul. Dar Casimir, care nu aşteptă omagiul Moldoveanului, pe care l luară castelanul Cracoviei, Palatinul de Lemberg, Cancelarul polon şi încă un trimes, — el însuşi mergînd la dieta litvană,—nu voi să l ierte, şi nenorocitul se adăposti atunci la Tatari, cari, de şi se oferiseră contra Moldovei, îl ajutară să înceapă, la 1449 încă, un războiu pentru dreptul său.

Nici acum norocul nu-i zimbi. Işi pierdu cuceririle de o clipă. In zădar stăruiră din nou pentru dînsul Polonii, în frunte cu însuşi cardinalul-episcop de Cracovia, ameninţînd pe Casimir cu pedeapsa lui Dumnezeu care atinsese, pentru aceiaşi vină, pe fratele său Vladislav, mort în lupta de la Varna. Mihail trebui să fugă la Moscoviţi, unde muri otrăvit, fără un preot la căpătăiu (1452). Numai în mormînt aflâ el li-

nişte în ţara sa[1]. *Aproape în acelaşi moment murise şi cellalt duce litvan Svidrigailo, fostul aliat al lui Alexandru-cel-Bun.*

Şi poate că n'au fost fără sprijin nici alţii din aceşti Ruşi şi Lituanieni prigoniţi de soartă. La Chiev, supus Marelui-Cneaz al Lituaniei, fusese pus încă în veacul al XIV-lea un Olelko, de sînge litvan, care, creştineşte, îşi zicea Alexandru. Ii urmă fiul său Simion, căruia letopiseţul Moldovei îi zice Ţar. Căci Ştefan-cel Mare luase pe sora lui, Evdochia, urîta Lituaniană al cării palid chip slab se vedea pe păreţii bisericii Sfîntului Nicolae din Iaşi.

La 1471, asupra Paştilor, Simion moare. In clipa din urmă el recomandă regelui Poloniei, căruia-i lăsa calul şi arcul, cu care săgetase pe Tatari, pe soţia sa, pe fiica sa, nepoata Evdochiei, pe fiul său Vasile. Fratele, Mihail, moştenise pe ruda lui, Narimund, şi era locţiitor al Cneazului moscovit la Novgorod. Casimir îi înlătură pe toţi şi puse, în locul acestor prinţi, pe un simplu Voevod, Martin Gastold[2].

1 După Dlugosz (II, pp. 29, 34-5, 43-4, 48-9, 70-1, 84-5) şi Kojalowicz, şi la Wagner, *l. c.*, XLVI, pp. 178-9.

2 După Dlugosz (II, p. 462) şi Kojalowicz, la Wagner, *l. c.*, XLVI, pp. 180-1.

Ce s'a făcut cu neamul lui Simion? Poate că Moldova lui Ştefan n'a rămas nesimţitoare la suferinţile unor aşa de apropiate rude ale Domnului ei.

Se ştie că Elena, fiica lui Ştefan-cel-Mare, a luat pe Ivan, fiul cneazului moscovit Ivan al III-lea sau al IV-lea. Culeg dintr'o carte rusească de la 1807 „Scurtă descriere istorică şi cronologică a vieţii şi domniei Marilor-Cneji ruseşti, Ţari, Impăraţi şi a preaaluminatelor lor soţii şi copii", a lui Ef. Filipovschi, III, p. 127, aceste ştiri precise din izvoare ruseşti contemporane. Ivan s'a născut la 15 Februar 1458 şi era deci de 25 de ani cînd, la 12 Ianuar 1483, a luat pe Elena, din care autorul nostru face o „cneghină Volconschi" (!). Inchiderea ei prin intrigile Sofiei Paleologa, maştiha lui Ivan, are loc la 10 Octombre 1484, cînd avea acum copilaşul Dimitrie. La 7 Mart 1490 Ivan moare, dar la 4 Februar 1498 Dimitrie e încoronat solemn — cel dintăiu cas de astfel de asociare la tron, **ca în Moldova,** *— de Mitropolitul Simion, în calitate de „cneaz de Vladimir, Moscova şi toată Rusia". Titlurile i se ieau însă la 11 April 1502. Elena moare încă la 18 Ianuar 1505, puţine luni după*

tatăl ei, iar Dimitrie merse să întîlnească pe tatăl său, în mormîntul de la Soborul Arhanghelelor, la 14 Februar 1509, abia patru ani mai tărziu, încă foarte tînăr.

In momentul căsătoriei lui Ivan, născut din Maria lui Boris de la Tver, Sofia avea trei fii: Vasile, Gheorghe şi Dimitrie. O fiică a ei, Elena, luă la 1495 pe viitorul rege polon Alexandru. Sofia n a avut mai puţin de doisprezece copii.

Preţul 50 bani